

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

תוכן

- א. יתומין אין צריכין פרוסבול.....1
- ב. אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע אם אין לו מזכהו בתוך שדהו כל שהו ... אפילו קלח של כרוב ... אפי' השאילו מקום לתנור ולכירים כותבין עליו פרוסבול ... אין כותבין פרוסבול אלא על עציץ נקוב ... דמנח אסיכין.....2
- ג. מסרי מיליהו להדדי ... מידי אחרינא ... לא צריכת.....5
- ד. אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עליו פרוסבול לו ולערב אין להן קרקע ולחייב לו יש לו קרקע כותבין עליו פרוסבול מדרבי נתן.....6
- ה. וכדרבי נתן ... לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו ... שמוציאין מזה ונותנין לזה.....6
- ו. השביעית משמטת את המלוה בין בשטר בין שלא בשטר ... בשטר שטר שיש בו אחריות נכסים שלא בשטר שאין בו אחריות נכסים כל שכן מלוה על פה ... סיים לו שדה אחת בהלוואתו אינו משמט.....8
- ז. ולא עוד אלא אפילו כתב כל נכסיי אחראין וערבאין לך אינו משמט.....9
- ח. המלוה את חבירו מעות על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמטין.....9
- ט. מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה.....10
- י. המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אף על פי כן יקבל הימנו ... כשהוא נותן לו אל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך.....11
- יא. נאמן אדם לומר פרוסבול היה בידי ואבד ממני ... מידי פרוסבול היה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלם.....12
- יב. עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד ישתעבד אם לשום בן חורין לא ישתעבד ... לאחר יאוש ולשום עבד ישתעבד לרבו שני לשום בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני.....12
- יג. כשם שמצוה לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים.....13
- יד. מנין לעובד כוכבים שקנה את העובד כוכבים למעשה ידיו.....14

דף לז.

א. יתומין אין צריכין פרוסבול

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

יתומים קטנים¹ שיש להם מלוה ביד אחרים, הן מה שהלוו משלהן הן שירשו החוב מאביהן², אין צריכים פרוזבול. הב"ד הוא אביהן של יתומים, ושטרותיהן וכל אשר להן כמסורין לב"ד דמי.

אבל אם הם הלויים בודאי צריך פרוזבול עליהן. וי"א³ שאם אביהם הי' הלוי, ומת לפני שביעית, אין שביעית משמט חוב זה.

יתומים גדולים שירשו מאביהם, הרי הם ככל אדם, שאין בית דין אביהם⁴.

גבאי גמ"ח, או קופות צדקה אינם צריכים פרוזבול כי אין השמיטה משמטת חובותיהם, מפני שנחשבים כמי שמסרו שטרותיהם לבי"ד⁵.

אולם אדם פרטי שיש לו גמ"ח צריך לעשות פרוזבול.

אדם שמפקיד כסף בגמ"ח אין שביעית משמטתו, ואינו צריך לעשות פרוזבול.

ב. אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אם אין לו מזכהו

בתוך שדהו כל שהו ... אפילו קלח של כרוב ... אפי'

השאי'לו מקום לתנור ולכירים כותבין עליו פרוזבול ...

אין כותבין פרוזבול אלא על עציץ נקוב ... דמנח אסיני

אין כותבין⁶ פרוזבול אלא על הקרקע⁷, לפיכך צריך שיהיה ללוה קרקע.

¹ רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה כד, שו"ע ונו"כ חו"מ סז כח

² סמ"ע שם נועי"ש באורים נא שכתב וז"ל וגם העליתי דנראה אפילו הם נתגדלו, וחל שמיטה אח"כ בגדלותם, מ"מ הו"ל כאילו עשו פרוזבול בקטנותם דיד ב"ד כידם, וא"כ אפילו בגדלותם תו אין שביעית משמט דהוי כעשו פרוזבול דלעולם אין משמט.

³ עי' שכ"כ עי' י"ח שהביא דעות בזה ועי' ר"ן ועי' תוספתא שביעית פ"ח ה"ח.

⁴ ביאור הגר"א ס נא מהריב"ש

⁵ דהב"ד יד עניים כיד היתומים, ועי' אורים שם ס"ק נ"ב, ועי' ארץ חיים [סתהון] שם סעי' כ"ח שהביא בשם הרב מזבח אדמה יו"ד ס' של"א שלמד לכל מי שחייב לפקדי הכוללות בעיה"ק ת"ו שאינו משמט, עי"ש.

⁶ רמב"ם שם הלכה ימ, שו"ע ונו"כ שם כב

⁷ ויש בזה ב' טעמים דרש"י פ' המעם דאין דרך להלוות למי שאין לו קרקע כדי שיהא בטוח בחובו ומילתא דלא שכיחא לא תקינו ב' רבנן ואפי' קרקע כל שהוא ראוי לנכות בו כל חובו דנבי והדר גבי, והר"ש פ' בפ"י דשביעית מ"ו המעם משום דקרקע נחשב כגבוי משום דשעבוד חל על קרקע לפי שהקרקע אין יכול להשמיט ולהצניע תי"ט אף על גב דגם על עציץ נקוב כותבין צ"ל דלא פלוג רבנן כ"כ תו' בב"ב כ"ז א' ובגמ' אין ל"ז א' ועי' בר"ש שאין דעתו דהמעם משום שיכול להבריהו, ונ"מ בין ב' המעמים אם הי' ללוה קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול ובסוף שנת השמיטה אינו בידו לדעת רש"י מהני אבל לדעת הר"ש צריך שיהא לו בסוף השמיטה שיהא נחשב כגבוי ואם בשעת ההלואה הי' לו קרקע ובשעת כתיבת הפרוזבול אין לו הקרקע לכו"ע לא מהני.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

עציץ נקוב⁸ של הלוח כותבין עליו פרוזבול ואפי' מונח ע"ג יתדות באויר אף על פי שאין מקום היתדות שלו, וי"א⁹ שאפי' אם גם היתדות אינן שלו, אבל עציץ שאינו נקוב אינו מועיל¹⁰.

אם אין קרקע ללוח¹¹ מוכח לו המלוח¹² על ידי אחר, כל שהוא בתוך שדהו אפילו קלח¹³ של כרוב¹⁴, ואפי' מוכחו במתנה ע"מ להחזיר¹⁵, אולם אם הלוח בפנינו ואומר שאינו רוצה לזכות בקרקע של חברו אין מוכיזין לו לאדם בעל כרחו¹⁶. וי"א¹⁷ שמזכים והוא מן הקולות שהקלו בפרוזבול.

השאלו או השכירו¹⁸ מקום לתנור או לכירה, או לכל חפץ אחר להניחו שם ואפילו עציץ שאינו נקוב או נר¹⁹, כותבין עליו פרוזבול.

היתה לו שדה ממושכנת כותבין עליה פרוזבול.

מאחר וקשה לגשת לביה"ד, התקין הגאון העצום בעל החקרי לב נוסח מיוחד המוסר את הדברים בפני עדים לבי"ד חשוב. וזהו אופן וסדר עשיית פרוזבול

המלוח מכין שטר פרוזבול, ומעמידים שני עדים כשרים שומרי מצוות, ורצוי שלא יהיו קרובים, ויזהרו העדים שהתאריך יהא מדויק.

אין צורך לפרט שמות האנשים שחייבים לו, ואם רוצה להחמיר על עצמו ולפרט שמות החייבים לו – יכול לרשום שמם מאחורי שטר הפרוזבול.

⁸ שו"ע ונו"כ שם

⁹ חי' הרשב"א גיטין ל"ו א' וכ"כ הרא"ש שם

¹⁰ אפי' השאלו מקום להניחו עליו כדלהלן בתנור וכיריים

¹¹ כגון בחורי ישיבה שאין להם קרקע משלהם כלל ואף שייחד לו חדר כדי ללון ולהניח חפציו אין זה נחשב לקרקע המושאלת לו, כיון שאין לו היתר להשתמש בחדר לשאר שימושים אלא רק ללון ולהניח חפציו וכדו', ועל כן אינו מוגדר כהשאלת הקרקע, אלא כהיתר שימוש מוגבל לדברים מסוימים (ודלא כסוברים שהוי כהשאלה גמורה)..

¹² או כל בעל קרקע אחר

¹³ או עץ או ענף אחר

¹⁴ שמועל בקרקע כל שהוא אולם עי' בריטב"א ור"ן גבי מנח אסיכי שכתבו דסיכי לא חשיבי וכ"כ רמב"ן בחד שינויא אבל הרשב"א כתב תי' אחר.

¹⁵ נמוקי' כאן. וכתב הר"ן ואף על גב דבודאי לא ניהא לי' מ"מ כיון שעיקרו זכיה אף על גב שיוצא לו ממנו חובה מהני והרא"ש כתב מפני שבפרוזבול הקילו

¹⁶ רמ"א ש מהר"ן

¹⁷ מאמר מרדכי שביעית פסקי הלכות סימן כג

¹⁸ בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ס"ה וציין לו רעק"א בשו"ע ס"ל שאפי' לא עשה בו קנין אלא משתמש ברשות הבעלים אך בריטב"א החדשות ד"ה ואוקימנא דדוקא אם עשה בו קנין ועי' שכ"כ ע' צ"ו.

¹⁹ ירו' שביעית פ"י ה"ג

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

אחד העדים מכין מטפחת, והמלוה תופס את המטפחת ואומר: "אתם העדים, קנו ממני קנין גמור ושלם שאני מזכה על ידכם קרקע כל שהוא לכל אחד מבעלי חובות שחייבים לי (ולאשתי) שאין להם קרקע".

אחר שעזב את המטפחת ממשיך ואומר: הוו עלי סהדי שאני מוסר כל חוב שיש לי (ולאשתי) לביה"ד של עיה"ק... ת"ו הרה"ג... הרה"ג... הרה"ג... שאגבנו כל זמן שארצה.

העדים חותמים על שטר הפרוזבול ומוסרים אותו למלוה שיראנו ללוה בעת גבית החוב.

וזה נוסח שטר הפרוזבול לספרדים²⁰:

שטר פרוזבול

בפנינו עדים החתומים מטה בא לפנינו... ואמר לנו: קנו ממני בקנין גמור ושלם, במנא דכשר למקניה ביה. איך אני מזכה על ידכם קרקע כל שהוא שיש לי לכל אחד מבעלי חובות שחייבים לי (וחייבים לאשתי) שאין להם קרקע לכתוב עליו פרוזבול. וקנינו קנין גמור ושלם במנא דכשר למקניה ביה מיד הנזכר לעיל. ובכן אמר לנו: הוו עלי סהדי שאני מוסר כל חוב שיש לי ולאשתי לבית דין הצדק אשר פה עיה"ק... תובב"א, הרה"ג... והרה"ג... והרה"ג...

שאגבנו כל זמן שארצה. ועל דבר אמת חתמנו שמותינו פה עיה"ק... בתאריך... לחודש אלול, שנת... ליצירה, והכל שריר ובריר וקיים.

... עד

... עד

וזה נוסח שטר הפרוזבול לאשכנזים²¹:

שטר פרוזבול

במושב שלושה דיינים כאחד היינו, ובא לפנינו... ואמר לנו: "הן שנה זו היא שנת השביעית ויש לי חובות בשטר ובעל – פה על אילו אנשים, והריני מוסר לכם פרוזבול, ונותן לכם במתנה בקנין ארבע אמות קרקע מהאדמה שיש לי, ועל ידי אותה קרקע הרשתי לכם לגבות את כל חובותי שיש לי על אנשים. ומעתה תהיו לי דיינים ותגבו ותקבלו עבורי את החוב ואם לא תגבו אתם מעכשיו, כיון שמסרתי לכם פרוזבול זה הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה".

ואנחנו בית הדין שמענו דבריו ופינו את כוחו שלא ישמטו חובותיו ויגבה אותם על ידי פרוזבול זה כתקנת הלל וחכמינו ז"ל.

ועל דבר אמת חתמנו שמותינו בעיר... יום...

²⁰ נוסח שנכתב בירושלים תובב"א ע"י הרשל"צ הגאון מוהר"ר רפאל חזן זיע"א בעל החקרי לב

²¹ מאמר מרדכי – שביעית פסקי הלכות – הערות פרק כג הערה ל מנהג ארץ ישראל, לפי ספר השמיטה עמ' נ"ז – נ"ח, וכרם ציון עמ' שפ"ה, ומרן הרה"ג שלמה זלמן אויערבך זצ"ל.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

אלול התש... ליצירה והכל שריר ובריר וקיים.

נאום... דיין

נאום... דיין

נאום... דיין

נוסח הפרוזבול של מרן החזו"א²²

מוסרני לכם הרב פלוני והרב פלוני והרב פלוני הדיינים היושבים כעת בזכרון מאיר שכל חוב שיש לי שאגבנו כ"ז שארצה באתי עה"ח יום ה' כ"ח אלול תשי"ב פה זכרון מאיר נאם פב"ב.

וקרא לפניהם הנוסח מוסרני לכם הדיינים (בלי להזכיר שמותם) היושבים כו' ואח"כ כתבו לו הדיינים על הכתב ההוא

במותב תלתא הוינא ושמענו דבריו והכרנו חתימת ידו הנ"ל ופינו כחו דלא תשמט לי' ויגבה כל חובותיו ע"י פרוזבול זה כתקנת הלל וחז"ל ובעה"ח היום לחדש אלול זכרון מאיר בני ברק נאם נאם נאם.

ג. מסרי מילייהו לחדדי ... מידי אחרינא ... לא צריכת

תלמידי חכמים²³ שהלוו זה את זה²⁴ בין מלוה בשטר בין מלוה על פה²⁵, ומסר דבריו לתלמידים²⁶, ואמר מוסרני לכם שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, אין צריך לכתוב שום פרוזבול²⁷, מפני שהם יודעים ששמטת כספים בזמן הזה מדבריהם²⁸ ובדברים בלבד היא נדחית. אך יש לחשוש שצריך שיהא לו קרקע²⁹.

ויש אומרים שכל אדם גם כן יוכל לומר דבריו בעל פה בפני בי"ד, ואין צריך לכתוב פרוזבול, אבל בזה צריך דווקא שיאמר בפני בי"ד³⁰, ואין חילוק בין אם המלוה בעיר הדיינים או לא, אבל כשכותב פרוזבול יכול לומר אפי' שלא בפניהם אני מוסר שטרותי

²² נוסח הפרוזבול שכותבים בירושלים לא הוי ניהא לי' למרן החזו"א ועי' חו"מ סי' ס"ז סכ"א ועי' בארחות רבנו ח"ב ע' שצ"א שהעתיק הנוסח של מרן. דרך אמונה - ציון ההלכה שם ס"ק רלו

²³ רמב"ם שם כז, שו"ע ונו"כ שם כ

²⁴ שצריך שגם המלוה וגם הלוה יהיו ת"ת עיין שכ"כ ע' ס"ו בשם מהריק"ש

²⁵ ש"ג בשם ריא"ז

²⁶ ברדב"ז כתב שגם א"צ למסור לפני ג' וסני לפני א'

²⁷ אף על גב דאפי' כתיבה צריך דוקא בפני בי"ד חשוב כנ"ל כאן בת"ח הקילו דסני שמוסר דבריו לתלמידים בעלמא וגם סני בלי כתיבה. גידו"ת ור"י קורקוס בהי"ז ועוד אחרונים דלא ככ"מ

²⁸ ר"ל דע"ה חושבין ששביעית בזה"ז מה"ת ולכן החמירו שצריך ב"ד חשוב שיכולין להפקיר ממון אפי' הוא מה"ת אבל ת"ח יודעים ששביעית בזה"ז דרבנן וחכמים הקילו בזה

²⁹ דברי מלכיאל ח"א סי' צ"ד ע"ש דלא ברירא לי' זה

³⁰ פ"ת בשם החת"ס

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

לב"ד פלוני שבעיר פלוני³¹, ויש מחמירים בזה³², אולם ע"י שליח יכול לעשות. ולא עוד אלא שיוכל לומר בפני ב' עדים אפילו שלא בפני הדיינים, אני מוסר חובתי לבי"ד פלוני שבעיר פלוני ומועיל. ויש מחמירים³³ גם בזה אא"כ ישלח בכתב ידו לב"ד והם יכתבו הפרוזבול מזמן שנכתב כתב ידו, רק שיעשו לו הפרוזבול לפני ר"ה של שמינית.

והסכימו רוב האחרונים³⁴ שמסירת פרוזבול בע"פ בפני עדים ולא על הכתב מכיון שיש הסוברים שמועילה רק לתלמידי חכמים, ויש אומרים שמועילה לכל אדם. לפיכך בשעת הדחק, כגון מלוה הנמצא בארץ ישראל ששכח ולא עשה פרוזבול – רשאי למסור את חובותיו לבי"ד בע"פ בליל ר"ה של השמינית, כשהלווה הוא בן חו"ל, ועדיין לא נכנסה אצלו ר"ה השמינית.

ד. אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול לו ולערב אין להן קרקע ולחייב לו יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול מדרבי נתן

כבר התבאר שאין³⁵ כותבין פרוזבול אלא על הלוח שיש לו קרקע, אולם אפילו אין ללוח קרקע כלל אך יש למי שחייב לו, שגם הוא משתעבד למלוה משום דר' נתן, או שיש לו קרקע לערב בין ערב קבלן ובין סתם ערב³⁶, או למי שחייב לערב או לערב של מי שחייב לערב³⁷, כותבין.

ה. וכדרכי נתן... לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו... שמוציאין מזה ונותנין לזה

כבר התבאר במסכת פסחים דף לא. וכתובות דף יט. שמעותיו של לוח³⁸, בכל מקום שהם, בין שמופקדים ביד אחרים³⁹, ובין חובות שחייבים לו, בין

³¹ רמ"א שם ועי' שכ"ב ע' ע"ד הפרטים בזה ואם צריך בפני עדים

³² שכ"ב שם.

³³ פ"ת בשם ב"ח ועי' שכ"ב ע' ע"ה ע"ו ועי' פ"ת בשם החת"ס.

³⁴ שם ע' ס"ז וכ"כ בשע"צ

³⁵ שו"ע ונו"כ שם כב

³⁶ עיין מאירי כאן

³⁷ שכ"ב ע' ק"ב בשם האחרונים

³⁸ שו"ע ונו"כ שם פו א

³⁹ דעת הקצח"ח בכמה מקומות שבפקדון לא שייך שעבודא דר"נ כדלהלן, ועי' במשובב נתיבות סימן פו סק"א, אמרי בינה דיני טו"נ סימן כו.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

בחוב הלואה ובין בשאר חובות, בין בשטר ובין בע"פ⁴⁰, משועבדים לפרעון חובו מדר' נתן.

לדעת השו"ע דין שעבודא דר"נ כדין נכסים משועבדים, ואינו אלא ע"י ב"ד, אבל הש"ך כתב שמ"מ מוטל על הלוח עצמו לעשות כל מצדקי שאפשר לו כדי לתבוע חובו ולשלם לזה⁴¹.

ואף על פי שיכול שמעון הלוח לתת מעותיו או כליו לכל מי שירצה, וכן יכול להלוות לכל מי שירצה ולכל זמן שירצה, אף על פי שהוא כבר חייב לראובן, מכל מקום ברגע שהלוח מעותיו ללוי, משתעבד לוי לפרוע לראובן ולא לשמעון⁴², ולכן אין שמעון יכול שוב למחול ללוי החוב או להרחיב לו זמן הפרעון, אם אין לו נכסים אחרים ממה לפרוע לראובן⁴³.

לפיכך היו לו מעות מופקדים ביד אחר⁴⁴, הרי הן כמזומנים בידו, ואינו יכול לסלק בשוה כסף, היו לו מעות בהלואה אצל אחרים, כל שלא הגיע זמן הפרעון אין מוציאין

⁴⁰ עי' קצה"ח סימן פה סק"ה וסק"ו וכן בסימן פו סק"א וסק"ה ובנה"מ שם בדין שעבודא דר"נ במטלטלין ובמלוה ע"פ מדין שעבוד, ועי' אמרי בינה דיני טו"נ סימן כו

⁴¹ , להלן, ועי' שו"ת מהריט"ן סימן מט. ומדברי הקצה"ח נראה ששעבודא דר"נ הוא שעבוד הגוף וא"צ ב"ד, ויכול המלוה עצמו לתבוע מהחייב ללוה שלו, ומשתבעו ולא פרע לו חייב לפרוע שנית כאילו נעשה ע"י ב"ד. ובערוה"ש כתב שמוטל על שמעון ולוי להמציא המעות לראובן, ואם אינם עושים כן מוציאין ממנו בב"ד. ובשו"ת גור ארי' יהודא חו"מ סימן נח כתב שאע"פ שידוע שמלוה שלו חייב מעות לאחר, אינו חייב מעצמו לשלם לו מדין שעבודא דר"נ, ומשמע שע"י תביעה חייב.

⁴² ודעת הקצה"ח פו סק"א ששעבודא דר"נ הוא שעבוד גמור יותר משעבוד נכסים, וכאילו נעשה המלוה שלו, ולכן יכול למכור החוב, וכן אם רוצה הלוח שלו לסלקו במעות אינו והנה"מ שם חולק, וכתב ששעבודא דר"נ הוא מעין דין ערב, ועפ"י כתב בערך ש"י שאם יש לו חוב על חברו שאינו יכול להוציא ממנו בדין, ה"ה שאין שעבודא דר"נ, דהא קי"ל שאין הערב חייב אלא כמה שהלוח חייב, עיין שם. ועי' ברית יהודה פרק א הערה מח ופרק ו הערה ח בדין רבית בחוב המשועבד לו מדר"נ, ושם בפרק טו הערה ח בדין שעבודא דר"נ אם מיקרי קבלת אחריות לענין מכירת שט"ח.

⁴³ ונראה דה"ה כשראובן חייב לשמעון ושמעון ללוי ולוי לראובן, יש לכל אחד תביעה על חברו, והיינו ראובן חייב לשמעון חוב, ושמעון חייב לו מכח שעבודא דר"נ, שהרי חייב ללוי שחייב לראובן, וכן בשמעון עם לוי ולוי עם ראובן, ויכול כל אחד לעכב חובו, ומ"מ אין החובות מתבטלים מאליהם, כדקי"ל זה גובה וזה גובה, ואף במקום שאמרו יעמוד כל אחד בשלו, נראה שאין החובות מתבטלים, כדמשמע בסימן פו סעיף ו, וא"כ יתרצו שנים מהם לבטל חוב כנגד חוב, ואז זכה כל אחד בשלו, ואם נתרצו ראובן ושמעון לבטל החובות, שוב אין גם לראובן על לוי ולא ללוי על שמעון, וא"צ להסכמת לוי, ואם פרע ראובן לשמעון ולא תבע ממנו חוב לוי, חייב ויכול שמעון לפרוע ללוי, כיון שלא תבע ממנו קודם שפרע, וכן משמע בש"ך סימן פו ס"ק יד. פתחי חושן שם הע' מו

⁴⁴ שו"ע סימן פו סעיף ד ורמ"א סימן קא סעיף ד. ודעת הקצה"ח בסימן פו סק"א וכן בסק"ד וסק"ז שבפקדון לאו משום שעבודא דר"נ הוא, אלא כאילו עדיין ברשותו ממש, וממילא יכול המפקד לתת במתנה לנפקד או לכל מי שירצה, כשם שיכול לתת מטלטלין שלו לכל מי שירצה, מה שא"כ כשחל שעבודא דר"נ אינו יכול לתת או למחול, כמו שנתבאר בסימן פו, ולדעת הש"ך סק"י גם בפקדון הוא מדין שעבודא דר"נ, וועיין בפתחי חושן ח"א הלואה פ"ד בעקה ט שכתב נראה שיש עוד נ"מ, שאם הפקדון ברשותו חייב הוא עצמו לטרוח ולהמציא המעות למלוה, משא"כ מדין שעבודא דר"נ, לדעת השו"ע בסימן פו סעיף ג הטירחה על המלוה,

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

מיד הלוח, הגיע זמן הפרעון ויש מעות מזומנים ביד הלוח שלו, יש להסתפק אם דינם כפקדון ביד אחר לענין זה.

היו בידו מעות פקדון של אחרים, אין בעל חוב גובה מהם, אבל מעות הלואה, אף על פי שעדיין לא הוציאם, בעל חוב גובה מהם.

המשועבד מדר' נתן, משועבד לכל בעלי חובות, ולכן אף אם קדם אחד ותפס מידו, יש אומרים שמוציאין מידו, ומחלקים בין כל בעלי חובות כדינם.

ו. השביעית משמטת את המלוה בין בשטר בין שלא בשטר

... בשטר שטר שיש בו אחריות נכסים שלא בשטר שאין

בו אחריות נכסים כל שכן מלוה על פה ... סיים לו שדה

אחת בהלוואתו אינו משמט

מצות עשה⁴⁵ להשמיט המלוה בשביעית שנאמר (דברים טו פסוק ב) שְׁמוּטָה כָּל בַּעַל מַשְׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיוֹ וְהַתּוֹבֵעַ חֹב שֶׁעֲבָרָה עָלָיו שְׁבִיעִית אֲפִילוֹ אִם לֹא שִׁילָם לוֹ הַלּוֹה⁴⁶ עֲבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁנִי אֲמַר (שם) לֹא יִגַּשׁ אֶת רַעְיוֹ⁴⁷ וְאֶת אֶחָיו⁴⁸.

איסור לאו זה נוהג בכל מלוה, בין במלוה כספים בין במלוה אוכלין או חפצים כל שהלוחו דברים שאינם חוזרים בעין, השביעית משמטת ואם תבעם עובר בלאו זה⁴⁹. אבל השאלו חפצים שחוזרים בעין, אין השביעית משמטת⁵⁰.

וכתב הסמ"ע שאם התנה עמו שיטרח כדי למכור ולהמציא לו מעות, גם טירחת הגובינא הוי כטירחת מכירה, וחייב בה הלוח אף לדעת השו"ע. ועי' נה"מ שדחה דברי הקצ"ח, ועי' משובב נתיבות.

וכל זה בפקדון שהוא בעין אצל הנפקד, אבל אם אינו בעין אלא שנתחייב הנפקד מדין תשלומי שומרים, נראה דלכו"ע אינו אלא מדין שעבודא דר"ג, כדמוכח מדברי הראשונים שכתבו בעיקר הטעם שפקדון הוא כאילו ברשותו משום שיכול להקדישו, וכשאינו בעין אינו יכול להקדישו, וכן בפקדון שכפר בו, כמ"ש בדיני פקדון (ח"ג) פרק א סעיף לג.

⁴⁵ רמב"ם שמיטה ויובל פ"ט ה"א

⁴⁶ דרך אמונה שם ס"ק ד

⁴⁷ ובגוי אין שייך לאו זה ואדרבא דעת הרמב"ם בפ"א ממלוה ה"ב "ומצות עשה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו שנאמר לנכרי תגוש מפי השמועה למדו שזו מצות עשה": אמנם הרמב"ן בשורש ו ומאירי בב"מ ע"ב כתבו שאינו מצות עשה לנגוש אלא לאו הבא מכלל עשה שלא יגוש את רעהו

⁴⁸ אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה (חינוך מצוה תעה) וכן הוא לאו שניתן להשבון

⁴⁹ מלאכת שלמה פ"י מ"ב דשביעית בהגה"ה

⁵⁰ ריטב"א מכות ג ע"ב ד"ה ל' יום בשנה

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

שביעית משמטת את המלוה⁵¹, ואפילו מלוה שבשטר שיש בו אחריות נכסים ה"ז משמיט⁵²

ואם⁵³ סיים לו שדה בהלואתו, כלומר שהראה לו גבולות השדה⁵⁴ ואמר לו מזה תהא גובה, אינו משמיט. וי"א שדוקא במקום שאינו יכול לגבות אלא מהשדה, אבל מקום שיכול לסלקו במעות וגם מהשדה, משמט.

ז. ולא עוד אלא אפילו כתב כל נכסיי אחראין וערבאין לך אינו משמט

ח. המלוה את חברו מעות על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמטין

המלוה על המשכון⁵⁵, אינו משמט מה שכנגד המשכון⁵⁶. ויש מי שאומר שאף היתר על המשכון אינו משמט.

משכנו⁵⁷ שלא בשעת הלואתו, על ידי בית דין, אע"ג שצריך להחזירו לו בלילה בכלי לילה, או ביום בכלי יום, מדין השבת העבוט, דינו כמלוה על המשכון כיון שבשומחזירו אינו אלא כמשאילו לצורך הלילה או היום בעת צרכו. וי"א⁵⁸ שאפילו אם תפס מהלואה בתורת משכון, אינו משמט. אבל אם לא תפס בתורת משכון הרי הוא משמט⁵⁹.

⁵¹ שו"ע ונו"כ שם ב

⁵² ולא אמרינן דכגבוי דמי בגלל שיש בו אחריות, והוי ליה כשל אחיך בידך, אלא שלך ביד אחיך הוא דהא מחוסר גוביינא ומשמט (לבוש שם ב) ואפילו תפס מוציאין אותו מידו (מנחת חינוך שם אות ז)

⁵³ הדעה הראשונה היא דעת הרמב"ם שם ה"ו דשמיטה אינה משמטת אפותיקי כיון דחשיב כגבוי כבר והדעה השניה היא דעת הרמב"ן מובא בכסף משנה שם והרשב"א בשו"ת תתקפ"א מובא בב"י שם ועיין במאירי גיטין לו ע"א שחילק בין אפותקי שיכול לסלקו בקרקע אחרת שמשמט לבין אפותיקי שאינו יכול לסלקו בקרקע אלא רק במעות שאז אינו משמט

⁵⁴ כך פירש בסמ"ע שם ס"ק י

⁵⁵ שו"ע ונו"כ שם יב

⁵⁶ דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך דהיינו הלואה שלך שהיא ביד אחיך שלוח ממך תשמט ולא כשיש משכון בידך מאחריך וגם אינו צריך לנגשו כיון שיש לו המשכון ודעת הי"א שכיון שנתרצה לקחת משכון זה כנגד ההלואה כולה הרי הוא כאילו יש בידו כנגד כל ההלואה (סמ"ע ס"ק א וס"ק ב)

⁵⁷ שו"ע ונו"כ שם יג וסמ"ע ס"ק כה

⁵⁸ דלא כתומים דס"ל שתפיסה אינו מועיל

⁵⁹ קצות החושן שם ס"ק ה

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

המלוה את חבירו ומשכן לו בית או שדה, על מנת שיאכל פירותיו כל ימי המשכונא, ומנכה לו מעט תמורת זה כל שנה, במקום שדרכם לסלק המלוה בכל עת שיביא הלוח מעותיו, שביעית משמטתה, ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו, אין שביעית משמטתה⁶⁰. ו"א⁶¹ שרק אם אינו יכול לסלקו עד סוף זמנו אין שביעית משמטתו. וי"א⁶² אפילו אם יום אחד מימי המשכונא אינו יכול לסלקו הלוח אם יביא כספו אין שביעית משמטתו.

המוסר⁶³ שטרותיו⁶⁴ לבית דין, ואמר להם אתם גבו לי חובי, אינו נשמוט. כיון שהתורה הוזהירה רק את המלוה אבל בי"ד לא נצטוו על זה.

ט. מניין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה

כבר התבאר במסכת פסחים דף לא: שהלואה שבוצעה כנגד משכון ששוה יותר מסך ההלואה, ואמר הלוח⁶⁵ בשעת הלואה אם לא אפרע לך⁶⁶ לזמן פלוני גבה חובך מהמשכון והמותר יהא מתנה מעכשיו, הרי זה אסמכתא, ואין כונתו לכך באמת, וכן אם אמר לו אם לא אפרע המשכון עד זמן פלוני יהא מוחלט בידך, והמשכון שוה יותר מדמי החוב, יש אומרים שזה אסמכתא, אבל אם אמר לו אם לא אפרע עד זמן פלוני יהא המשכון קנוי לך מעכשיו, קנה ואין בזה משום אסמכתא, אף על פי ששוה יותר מהחוב, ויש אומרים שאפילו באופן זה, אם המלוה אינו רוצה במשכון יכול לתבוע פרעון החוב.

היה⁶⁷ לו משכון על חוב שיש לו אצל אחרים, וקידש בו אשה, הרי זו מקודשת לפי שבעל חוב יש לו קנין בגופו של משכון. וי"א⁶⁸ דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו. וכל זה במשכון שיש לו מישראל, אבל מעובד כוכבים אינה מקודשת, דישראל מכותי אינו קונה משכון דלא שייך ביה קרא דלך תהיה צדקה.

⁶⁰ שו"ע שם ב וסמ"ע ס"ק ח

⁶¹ בביאור הגר"א שם בליקוט כתב שהוא מחלוקת אם מספיק יום אחד שאינו יכול לסלקו ושכן דעת הרשב"א והשו"ע או שצריך עד סוף זמנו וכדעת הרמב"ם והרא"ש ומשמע דס"ל כדיעה זו שצריך עד סוף זמנו ודלא כסמ"ע ס"ק ט שכתב דהמחבר פסק דצריך עד סוף זמנו עיי"ש

⁶² ביאור הגר"א שם אות ט בדעת הרשב"א והשו"ע

⁶³ שו"ע שם יא וסמ"ע ס"ק כג

⁶⁴ ואי"צ כתיבה כפרובול כיון שכאן מוסר השטר חוב עצמו לבי"ד משא"כ בפרובול שאינו אלא מסירה בע"פ צריך כתיבה (סמ"ע ס"ק כב)

⁶⁵ וה"ה אם אמר כך המלוה אם לא תשלם לזמן פלוני המותר יהיה מתנה מעכשיו

⁶⁶ פתחי חושן חלק א (הלואה) פרק ח – קצת דיני משכון סעיף כו – כח

⁶⁷ שו"ע ונו"כ אבהע"ז כח יב

⁶⁸ רמ"א שם

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

דף לז:

י. המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אף על פי כן יקבל הימנו ... כשהוא נותן לו אל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך

כבר התבאר לעיל שמצות עשה להשמיט המלוה בשביעית. והתובע חוב שעברה עליו שביעית אפילו אם לא שילם לו הלוה, עבר על לא תעשה וכבר התבאר במסכת שבת דף קמח: ש"א⁶⁹ שהשביעית משמטת מאליה, ואחר שעברה שנת השמיטה אין הלוה חייב כלום למלוה, ואם גובה ממנו, מלבד זה עובר אף בגזל וכל דיני גזל יש לו. וי"א⁷⁰ שאין השמיטה משמטת מאליה, אלא מחויב המלוה משום לאו ועשה זה לומר ללוה ששמט את החוב, ואם אינו רוצה יזמין הלוה את המלוה לדין שישמיט לו חובו כאשר צוה היוצר, וב"ד יחייבו למלוה לומר משמיט אני, ואם אינו רוצה המלוה לומר משמיט אני יכפוהו ב"ד.

אולם לכו"ע אם בא הלוה להחזיר את החוב ואומר המלוה: "משמט אני" – מקיים מצות שמיטת כספים בקום ועשה בפועל.

כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו, וצריך המלוה לומר למחזיר משמיט אני וכבר נפטרת ממני, אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל, יקבל ממנו שנאמר (שם) לא יגש והרי לא נגש. ואל יאמר לו בחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו שלי הם ובמתנה אני נותן לך.

וכבר התבאר לעיל דף לו. שאין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג (דהיינו בזמן שכל יושביה עליה) שיש שם שמיטת קרקע. ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום, שהפקר בי"ד הפקר ואע"פ שאין היובל

⁶⁹ שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רנו רמ"א חו"מ סי' עג סעי' ז וסי' סז סעי' ו
⁷⁰ יראים סי' קסד [דפוס ישן – רעה].

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

נוהג, כדי שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מישראל. ובארץ ישראל צריך מן הדין לנהוג שמיטת כספים בזמן הזה⁷¹.

יא. נאמן אדם לומר פרוסבול היה בידי ואבד ממני ... מידי פרוסבול היה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלם

כבר התבאר במסכת כתובות דף פט. שנאמן אדם⁷² לומר פרוסבול היה לי ואבד אפילו בלא שבועה, ואפילו הלוח טוען בודאי שלא כתב פרוסבול⁷³, שמכיון שדבר איסור יש כאן ותקיננו ליה רבנן פרוסבול שיבא לו בהיתר⁷⁴, חזקה הוא שלא יעזוב ההיתר ויאכל איסור⁷⁵.

ולא עוד אפילו אי לא טעין פותחין לו משום פתח פיך לאלם, ואומרים לו שמא פרוסבול היה לך ואבד, ואם אמר כן נאמן בלא שבועה, ויש אומרים שצריך שבועת היסת.

ואם לא פתחו לו הבי"ד ויצא מבי"ד וחזר ואמר פרוסבול היה לי ואבד, אם הוא קודם פסק דין נאמן שתולים אנו שנזכר עכשיו, אבל לאחר פסק דין אינו נאמן, שאנו אומרים כיון ששתק בשעת פסק דין הרי הוא כמודה שלא היו לו פרוסבול ועכשיו לימדו אותו למעון שקר⁷⁶.

יב. עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד ישתעבד אם לשום בן חורין לא ישתעבד ... לאחר יאוש ולשום עבד

⁷¹ חזו"א שביעית סי' כג ס"ק ד

⁷² שו"ע ונו"כ חו"מ סז לג

⁷³ ש"ך צד ח

⁷⁴ והרמב"ם (פ"ט משמיטה הכ"ד) נתן טעם, דמן הסכנה שהיו גוזרים מבלי לעשות פרוסבול ולשמור שמיטה, תקנו חכמים מכאן והלאה שיקרע תיכף פרוסבול, ויהיה להם למלוים כל נאמנות שהיה להם פרוסבול. ועיין תומים (סקכ"ח) דלפי טעם זה, אם חזינן דיש לו על שטר אחר פרוסבול ולא קרעו, ואם כן לא חיש לסכנה, אף בזה אינו נאמן, וע"ש בתומים שהארכתיו, ומדלא חלקו הפוסקים משמע לעולם נאמן. אורים שם נח

⁷⁵ ולא דמי למה שכתבו הטור והמחבר בסימן ס"ו [טור סעיף י' ומחבר] סעיף י"א דאין אדם נאמן לומר שטר קנין היה לי כתוב בו "קני לך איהו וכל שעבודיה" ואבדתיהו. דשאני התם דלאו בידו הוא דדילמא המוכר לא רצה לכתוב לו כן או שבעל השטר אבד השטר וזה מצאו, אבל כאן שהשט"ח ודאי שלו הוא, ובדידה תליא מילתא למסור לב"ד חובתו, מסתמא עשאו. סמ"ע שם נח

⁷⁶ סמ"ע שם נו

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ישתעבד לרבו שני לשום בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני

עבד שנשבה⁷⁷ ועדיין הוא תחת יד השבאי, שאז אף אם נתייאש רבו ממנו אינו הפקר, לפיכך הפודה אותו מיד השבאי אחר שנתייאש רבו ממנו, אם פודה אותו לשם עבד יכול הפודה להשתעבד בו והרי הוא שלו, שהרי רבו ראשון כבר נתייאש ממנו. ואם פדהו לשם בן חורין יצא העבד לחירות⁷⁸ ע"י הכסף שנתן בעדו לשבאי והרי הוא בן חורין⁷⁹.

ואם פודה אותו קודם שנתייאש רבו ראשון ממנו, בין שפדהו לשם עבד בין שפדהו לשם בן חורין לעולם צריך להחזירו לרבו ראשון ומשתעבד בו כבתחלה שהרי הוא שלו⁸⁰, אלא שאם פדהו לשם עבד צריך רבו ראשון להחזיר לו מעותיו לזה שפדהו, ואם פדהו אותו לשם בן חורין אין צריך להחזיר לו מעותיו, שהרי זה לא נתן מעותיו על דעת שיחזירו לו, או ישתעבד בו בעבורם.

ג. כשם שמצוה לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים

עבד שנשבה⁸¹, הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות, פודין אותו⁸² כישראל שנשבה, אפילו מן הצדקה.

⁷⁷ שו"ע ונו"כ יו"ד רסז סז

⁷⁸ יש פוסקים דאם פדאו לשם בן חורין ישתעבד לרבו שני ויש פוסקים דבין פדאו לשם עבד בין פדאו לשם בן חורין ישתעבד לרבו ראשון ועיין בב"י מבואר כל זה. ש"ך שם פג

⁷⁹ דלרבו שני לא ישתעבד דהא לשם בן חורין פרקיה ולראשון לא דהא לאחר יאוש הוא וזהו כחכמים ולא כרשב"ג דסבירא ליה ישתעבד לראשון שלא יהא כל עבד מפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו אבל אם ברה מודה רשב"ג דכיון דמוסר נפשו ע"ז לצאת מהם. ט"ז שם לו

⁸⁰ דאף על גב דשבאי גוי קונה לעבד למעשה ידיו בדלהלן, הני מילי היבא דאין ישראל יכול להציל, דבכהאי גוונא קרינן ביה שביו, וכיון דלפני יאוש הוא אלמא יכול ישראל להציל ושבאי לא קני ליה, לבוש שם

⁸¹ שו"ע ונו"כ שם ז

⁸² ועיין ראשון לציון שם וז"ל וצריך לדעת מה יהיה משפט העבד בפדיונו אם יפדו אותו אדעתא לצאת ב"ח או אדעתא שישאר בעבדותו הן אמת אם פודה אותו היחיד לקיים מצות הפדיון פשיטא דאמרינן שיפדהו לשם בן חורין כי איכא ספיקא כשפודין אותו מממון הגבוי ביד הגזבר לצדקה, והעלה שם שפיר פסק רמב"ם דפודין מהצדק ולעולם הכונה שישאר עבד כי היכי דלא לאבד מעות הצדקה אלא פודין אותו מיד השבאי ויחזור לעבדותו.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

יד. מניין לעובד כוכבים שקנה את העובד כוכבים למעשה

ידין

כבר התבאר במסכת יבמות דף מו: שאין⁸³ גוף עבד הגוי, קנוי לאדונו גוי, אלא נקנה לו למעשה ידיו, דכתיב (ויקרא כה פסוק מה) מִהֶם תִּקְנוּ, אתם מהם ולא הם קונים זה מזה.

לפיכך הלוקח עבד מן הגוי אין הגוף קנוי לו, שאין האדון הגוי המוכרו יכול להקנות לו לישראל זה אלא זכות שיש לו בו דהיינו מעשה ידיו ולא גופו, ואין הגוף נקנה לישראל עד שיטבלנו לשם עבדות.

הלכך אם קדם העבד וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין וישראל גמור הוא ואינו עבד, ואסור להשתמש בו, כמו בישראל דכתיב ביה (שם פסוק מו) וּבְאַחֲיֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִדְּדֶה בּוֹ בְּפֶרֶךְ.

לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים, שיהא נראה כעבד שלא יקדים ויאמר לשם בן חורין אני טובל.

מיהו אם קדם וטבל לשם בן חורין צריך לשלם לרבו דמיו שנתן בעדו דהא הזיקו. ואם טבלו בית דין או אחרים לשם בן חורין, צריכין לשלם לו אם ידעו שהוא עבדו של ישראל, דמזיקין אותו בידים הם וחייבים מדיני דגרמי, אבל אם לא ידעו אנוסים הם ופטורים. ואם לא טבלוהו הם אלא השיאו עצה לעבד שיטבול לשם בן חורין פטורין שאינו אלא גרמא בניזקין. במה דברים אמורים בקונה עבד מן הגוי אדונו שמוכרו לו, אבל גוי שמכר את עצמו לישראל קונה גופו מיד דכתיב מהם תקנו, אתם קונים מהם אפילו גופם ואינו יכול להקדים לטבול עצמו לשם בן חורין.

ובזמן הזה אין שייך בינינו דין עבדות, שמדינא דמלכותא אין שום אדם יכול ליקח עבד או שפחה אם לא דרך שכירות⁸⁴.

⁸³ שו"ע ונו"כ יו"ד רסז ט

⁸⁴ שו"ת מהרשד"ם חלק יורה דעה סימן קצד, ועיין אוצה"פ סי' ד עמ' סד טור ב אות ט